

ՏԱՍՆ ԵՒ ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄԵԼԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կես տարվանը 6 ռուբլի:
Առանձին համարները 7 կոպեկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմյանիս խմբագրատան մէջ:

Մեր հասցեն. Тифлисъ. Редакция «Мшакъ».
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերէն):

Ցայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Ցայտարարութիւնների համար վճարում են
խաւարանչիւր բաւին 2 կոպեկ:

ԲՈՎԱՆՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ներքին Տեսչութիւն. Նամակ խմբագրին. Նա-
մակ խմբագրին. Ներքին լուրեր. —ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵ-
ՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Մարտայից. Արտաքին լուրեր.
—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. —ԲՈՐՈՍԱ. —ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ.
ՆԵՐ. —ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Մի քանի գծեր երևանի
լուրերի կեանքից:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Ա. Էմիլիան, 20 նոյեմբ.

Ձեր բարեհաճութիւնն եմ խնդրում «Մշակի»
միջոցով յայտնելու խորին շնորհակալութիւնս
այն անձանց, որոնցից շնորհաւորական հեռագր-
ներ և նամակներ ստացած լինելով նոր պաշտօնիս
առիթով, հարաւորութիւն չունեմ առանձին ա-
ռանձին պատասխանելու:

Աղօթարար՝ Արիստակէս Կարսկոյան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Թիֆլիս, 22 նոյեմբերի

Ձեր խմբագրութեամբ հրատարակվող «Մշակ»
թերթի № 132-ի մէջ թատրոնական մասնագոր-
ւիս վերաբերմամբ տպված էր մի լուր, որ, ի
միջի այլոց, ասված էր, թէ մասնագործութեան
է առ ձեր տոմսակներ մեր յայտնի դրամա-
տուրգին և հայ բեմին 30 տարի ծառայած երկու
դերասաններին: Այն ինչ, ասված է նոյն լուրի
մէջ, մենք մասնագործութեան անդամներս, իբր թէ
կրն տոմսակներ ենք բաժանում մեր ծանօթնե-
րին: Թող տուէր յայտնել, պարոն խմբագիր, որ
այդ լուրը ծայրէ ի ծայր սխալ է և ձեզ, դժբաղ-
դաբար, ինչպէս երևում է, մոլորեցրել են: Առաջ
քանք բերում մասնագործութեան արձանագրութեանից
մի քաղաքում, որ վերաբերում է ձեր տոմսակնե-
րին և որ ճշդիւ պարզում է հարցը: «Ուղարկել
տեղական խմբագրութիւններին տոմսակներ 2-դ
կարգի, ուղարկել պ. Գ. Սունդուկեանին մի
տոմսակ 1-ին կարգի, դերասան և դերասանուհի պ.
և տ. Չաչկեաններին բաղկացնող 3-դ կարգի:
Մասնագործը միաձայն վճռեց որ իր անդամ-
ներին ոչ ոք իր աւուրեց չունենայ ձեր ա-
պէս տոմսակ վերցնել իր ընտանիքի

համար...» (Արձանագրութիւն թատր. մասնա-
գործութիւն № 4-դ. 3-ին օգոստոսի 1891 թ.)

Սեղծիկ սկզբին մասնագործութեան, այս արձանա-
գրութեան հիման վրա, ուղարկեց տոմսակներ
բոլոր յիշեալ անձանց և հաստատութիւններին,
իսկ պ. Սունդուկեանին մասնագործութեան կողմից
բերանացի, կոմիտէի անդամների մէկի բերանով
յայտնելով, որ նրան յատկացրած է թատրոնում
մի որոշ բաղկավորում: Ցաւում ենք, որ պ. Սուն-
դուկեանից անմիջապէս հրաժարվեց մասնագոր-
ծութեան յարգանքը ընդունելուց. իսկ տ. և պ.
Չաչկեանները վերադարձրին մեր ուղարկած
տոմսակները, պատասխանելով «թատրոնը մեր
հիմնած տունն է, ուստի մեզ համար անպատ-
ուելիւն է ձեր տոմսակ ընդունելը»:

Այս է ճշմարտութիւնը: Ինչ վերաբերում է մեր
ծանօթներին ձեր տոմսակներ բաժանելուն, այդ
հիմնովին սխալ է: Բացի մասնագործութեան մի
քանի անդամներից, ոչ ոք ձեր մոտք չունի
թատրոնում:

Գալով ձեր այն նկատողութեանը, թէ «մաս-
նագործութեան մեծամասնութիւնը չէ պատկանում
ինտելիգենցիային, թէ մենք անընդունակ ենք
և անտակալ, այդ մասին անվայել ենք համա-
րում խօսել, քանի որ մարդկանց կարծիքները
առհասարակ տարբերվում են:

Ի դիմաց մասնագործութիւն ցօխանէս ցօխա-
նիսանի (Երևանից):

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Մշակ» ներկայ համարում տպւում ենք ԹԻՖ-
ԼԻՍԻ հայոց թատրոնական մասնագործութեան
զրկած նամակը, որից երևում է թէ «Մշակ»
№ 132-ի մէջ մեր գրված նկատողութիւնը
անարդար էր: Ցայտնվում է, որ մասնագործը
զեռ օգոստոս ամսին իր կայացրած արձանա-
գրութեամբ վճռել է տալ ձեր տոմսակներ թատ-
րոնի բաղկացնողներին թէ պ. Սունդուկեանին
և թէ պ. Չաչկեանին ու նրա կնոյը, սակայն
երեքն էլ մերժել են տոմսակներն ընդունելու:

Հաստատապէս լուում ենք, որ «Տարազ» պատ-
կերազարդ չաբաթաթերթի հաղորդած և «Մշա-
կի» № 128-ի մէջ արտատպւած լուրը, իբր թէ
Արիստակէս Կարսկոյան Սեղծիկեանի գլխավորու-
թիւն ունի իր համար մի ամբողջ կառուցա-
նել Աւան կղզու վրա, հիմնովին սխալ է և կա-

րող է համարվել չարամիտ կատակներից մէկը,
ի հարկէ, ոչ թէ «Տարազի», այլ նրա թղթակցի
կողմից: Սեղծիկեան եպիսկոպոսը երբեք դիտա-
ւորութիւն չէ ունեցել այդ տեսակ ամաւանոց
կառուցանելու և չէր էլ կարող ունենալ, քանի
որ ամենքին յայտնի են նրա նիւթական վերին
աստիճանի սուղ միջոցները, որոնք երբեք չէին
թող տալ իրան ամենամանջան շինութեանն ան-
գամ ձեռնարկելու:

Տեղական թէ հայոց և թէ ռուսաց լրագրները
հազարում են, որ Թաթրիզից կաթողիկոսական
պատգամաւոր ընտրված է պ. Սիմէօն Թումա-
նեանց, իսկ նրա վրիպանորդ պ. Ալեքսանդր
Մէլիք-Աղաբեանց:

Այս խմբագրութեան մէջ ստացվեցան երկու
գրքեր, «Բանաստեղծութիւններ» և «Բնութեան
երկեր» վերնագրով: Մինը տպագրված է Թիֆլի-
սում, միւսը Մոսկվայում: Գրքերի հեղինակն է
պ. Սիմէօն, որը ծանօթ է ընթերցող հասարակու-
թեան մինչև այժմ՝ զլխաւորապէս մանկական
ընթերցանութեան համար հրատարակած ուսա-
նաւորներով և գրուածքներով: Այդ ճիւղի մէջ
երկուստայն հեղինակը աջողութիւն է ունեցել:
Երկու գրքերի մէջ վերաբերւած են մօտ տասն տար-
վայ ընթացքում գրած ոտանաւորներ: Մոսկվա-
յում տպագրված գրքն արժէ 25 կոպեկ, իսկ
միւսը 65 կոպեկ:

Մի նկատողութիւն մեր հեղինակներին և
թարգմանիչներին: Ժամանակ է արդէն թողնելու
երկար տարիներէ Վեր ընդունած ազգի սովոր-
ութիւնը գրքերի վերջերում բաժանող խո-
րի անուանացուցակը տպագրելու: Հիմարիտ,
ինչ մի «բարեգործութիւն» է գրքին փող տալ
գնելը, որ հարկաւոր լինի անպատճառ դրանց
արշինանոց անունները տպագրել գրքերի վեր-
ջում: Պէտք է հասկանալ, որ և թէ մի որ և է
սովորութիւն մի պղծիկ հիմք ունի սրանից
տասն քսան տարի առաջ, նոյնը չէ կարող ու-
նենալ և այժմ Հանգամանքները բաւական փոխ-
ված են:

Լուում ենք, որ վրաց թատրոնը թայլուտութիւն
է ստացել ներկայացնելու «Հայրենիք» անունով
վրացերէն յայտնի պիեսան, որի նիւթը վերցրած
է պարսիկների դէպի Վրաստան արած արշաւանք-
ների ժամանակից: Ասում են, որ մտադրու-

թիւն կայ նոյն պիեսան թարգմանել և ներկա-
յացնել հայերէն լեզուով ևս:

Թիֆլիսի ծանօթ պոլսեցի շնորհալի դերասան
պ. Մնակեան, ինչպէս երևում է կ. Պօլսի լրա-
գրիներէ հաղորդած տեղեկութիւններից, այժմ իր
խմբով ներկայացումներ է տալիս կ. Պօլսում:

Մեզ հաղորդում են, որ Թիֆլիսի հայոց «Հրա-
տարակալական ընկերութիւնը» յանձնել է նորից
թարգմանելու Գօգոլի նշանաւոր «Տարաս Բուլբա»
գրուածքը ամբողջութեամբ, ի նկատի ունենալով,
որ սրանից առաջ արած հայերէն թարգմանու-
թիւնը ամբողջ չէ, և ոչ էլ ըստ արժանոյն աշող-
ված: Գոնէ փոքր ի շատէ նշանաւոր գրուածք-
ների օրինաւոր թարգմանութիւնն ունենայինք,
ապա թէ ոչ մեր այժմեան տղէտ թարգմանիչնե-
րէ շնորհով բոլորովին կը խայտառակենք հայոց
թարգմանական գրականութիւնը:

Այսօր, երեքշաբթի, 26-ին նոյեմբերի, երե-
կոյեան 7 1/2 ժամին, կայանալու է կայսերական
կովկասեան Գլխաւորապետական ընկերութեան
հերթական ժողովը: Բացի ընթացիկ գործերից,
պ. կ. Ա. Գօրբաչեւի կը կարդայ մի ղեկուցում
«Շերամի» սերմը պատրաստողների գործունեու-
թեան մասին Անդրկովկասում: Ներկայ կարող
են լինել և կողմնակի անձինք:

Նոյեմբերի 15-ից սկսել է լոյս տեսնել Բուլգա-
րիայի Բուչուլ թաղաքում, պ. Թումանյանի
խմբագրութեամբ, հայերէն մի երկաշաբաթաթերթ
«Գանուբ» վերնագրով: Լրագիրը իրան նպատակ
է դնում Բուլգարիայի և Բուսինիայի հայերի մաս-
ւոր զարգացմանը ծառայել: Առաջին համարը
շատ թոյլ է կազմված և գրված է արևմտեան
հայերի բարբառով: Միայն «Կաթողիկոսական
խնդիր» վերնագրով յօդուածը ասամբ իր վրա
ընթերցողը ուղարկութիւն է դարձնում: Լրագրի
գինը Պարսկաստանի համար 8 ֆր., կամ 3 ռուբ-
լի է, իսկ ուրիշ երկիրներին համար 12 ֆր., կամ 5
րուբլի (պօստային ծախսով): Խմբագրութեան
հասցեն հետեւեալն է, Roustchouk (Bulgarie) Ré-
daction du journal «Le Danube»:

Նոյեմբերի 23-ին, Թիֆլիսի նահանգական դա-
տարանում նշանակված էր «Արձագանքի» և «Տա-
րազի» խմբագիրներին՝ Ա. ցօխանիսանի և Տ.

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Մի քանի ԳՅԵՐ ԵՐԵՎԱՆԻ ԹՈՒՐԿՆԵՐԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

Գաւառական թղթակցից յատուկ պարտակա-
նութիւն ունի իր թղթակցութիւնների նիւթը
վերցնել իրան չըջապատող ժողովրդի կեան-
քից:

Ձեր առնելը երևանի հայն ու նրան չըջապա-
տող թուրք տարրը: Թուրքերը որպէս բնիկ տե-
ղացիներ շատ վաղուց են ապրում Երևանի նա-
հանգում, նրանք մնացորդ են այն արշաւող—ա-
րաք, տեղուկ, թաթար, թուրքմէն, մոնղոլ, զԵԴԷ-
բաշ կոչված ցեղերի, որոնք սկսած շատ վաղ ժա-
մանակներից արշաւել են Հայաստանի վրա. դե-
պի մեր երկիրն արշաւելու դրողը պատճառ եղել
է աւարաւորութիւնը և կրօնի խտրութիւնը: Ար-
շաւելը կատարելուց յետոյ իւրաքանչիւր անգամ
գրանցից մի քանի խմբեր մնացել են այդ երկրներում,
կապվելով տեղային հողի ու ջրի հետ. երբեմն
իրանք են տեղացիների աղքեցութեան ենթարկ-
վել, երբեմն էլ ընդի աղքեցութեան իրան է նրանց
իր աղքեցութեան ենթարկել—Այդ արշաւանքները
կատարվել են փոքր-Ասիայում, —Հայաստանում և
Պարսկաստանում և նրանց դրացի երկրներում:

Նրանք հեղեղով այդ երկրները և տիրապետելով
տեղացի ազգերին, տեղացի ազգերից շատերը կա-
մայ թէ ակամայ ոչնչացան, ձուլվեցին նրանց հետ:
Հայերը շնորհիւ իրանց ընտանեկան կազմակերպու-
թեան և առանձնայատկութեան, ունենալով ա-
մուր պարիսպ քրիստոնէական կրօնը, թէև մեծ
մասամբ կոտորվեցին, բայց և այնպէս դիմացան
այդ հարձակներին և այժմ ապրում են շնորհիւ ի-
րանց ինքնուրոյնութեան: Իսկ Պարսկաստանում
պարսիկները լինելով կրակապաշտ ժողովուրդ,
չը կարողացան դիմանալ այդ հարձակներին: Ա-
րաքացիների արշաւանքի ժամանակ ընդունեցին
խաւքը. դարերի ընթացքում կրօնի միութեամբ
ձուլվելով այդ ցեղերի հետ, այդ բոլոր ցե-
ղերից կազմվեց Պարսկաստանում մի խաւ-
նուրդ,—բոլորն էլ մի անունով կոչվեցին թուրք,
երբեմն էլ պարսիկ,—որովհետեւ թուրք տարրը
շատ էր,—իսկ Պարսկաստանում բուն պարսիկ
տարրը առանձին է, որը տիրում է իշխում է
թուրք ցեղերին:

Ասիական խառնիճաղանձ ցեղերի արշաւանքը
Հայաստանի վրա շարունակաբար եղել է հայոց
պատմութեան ընթացքում, սկսած Արտաշէսների,
Տրդատի և նրանց յաջորդների ժամանակներից,—
մինչև 19-րդ դարի առաջին քաղաքը, մինչև
ռուսաց տիրապետութիւնը կովկասին և մեր եր-
կիրն: Թէև ռուսաց հզօր կառավարութիւնը տիրե-

լով մեր երկրին, սանձահարեց այդ վայրենի լեռ-
նականների հրոսակները, աւերածները, սա-
կայն պատերազմները անպակաս եղան. պա-
տերազմներ Տաճկաստանի և Պարսկաստանի հետ
ռուսները ունեցան մինչև մեր օրերը: Ուրեմն
ինչ հետեանք են ունեցել կամ աղքեցութիւն թո-
ղել հայերի վրա այդ արշաւանքները, անդադար
շարունակվող պատերազմները, սպանութիւնները,
կոտորածները, դեղութիւնները, հալածանքներն
ու թշուառութիւնները:

Այդքանը կարելի է միայն ասել, որ երբ մի
երկրի շարունակ ենթակայ է լինում դանաղան
արշաւանքների, պատերազմների, հալածանքների,
թշուառութիւնների, այդ երկիրը փչանում է,
աւերվում է ու քաղաքներ լինում, նիւթապէս,
բարոյապէս և ֆիզիկապէս, իսկ այդ ժամանակ
ժողովրդի մէջ ագնիւ զգացմունքները մեռնում
են, վարքն ու բարքը կոտանում է, կեանքը վրա
ունեցած աշխարհայեցողութիւնը նեղանում ու
սանձանախակվում է, այդ աղքեղ կամ ժողովուրդը
կորցնում է իր ունեցած արեւի ու բարի յատու-
թիւնները, ինչու է իր նախկին բարձրութիւնից,
այն ագնիւ զգացմունքներից, որ ունի իր քաղա-
քական գոյութեան շրջաններում, այդ աղքեղ թէև
բարոյապէս խախտված է: Հիշե՛ք այդ բաղդին է ե-
թարկվել մեր երկիրը և հայ ժողովուրդը:

Այժմ հայ ժողովուրդը կարծես խոր քնից
սթափվելով, ցաւերից առողջանալով, առաջ է
դնում իր ունեցած առանձնակի յատուկ ընդու-
նակութիւններով, ճարպիկութեամբ և առաջադի-
մութեամբ: Այս տեսնում են նախկին հիւանդոտ
հայը այժմ աւազդին փոփոխութիւն է ընդունել,
առաջադիմութիւն է ցոյց տուել, թէ եւրօպական
նոր արհեստների մէջ, թէ վաճառականութեան
մէջ և թէ զանազան նոր կարգերի մէջ: Ինչ է
ներկայացնում նախկին հային տիրապետող թուր-
քը:

Պէտք է ասել, որ թուրքերը այժմ էլ նոյնն են
մնացել, ինչ որ էին ռուսաց տիրապետութիւնից
շատ առաջ: Թուրքերը կարծես ընդունակ չեն
ընդունել մի նոր բան թէ հայերից և թէ տիրա-
պետող աղքեղութիւնից. հենց այժմ էլ շարունակ
նկատվում է մուսուլմանութիւնը թուրքերի մէջ, ամե-
նափոքր բացառութեամբ: Օրինակ, հայերը թուր-
քերից մի որ և է բան առնելիս իրաւունք չու-
նեն ձեռք տալու թուրքի ապրանքին, եթէ սխա-
վելով միամիտ քրիստոնեաներից մէկը ձեռք
տուէց նրանց մի որ և է ծախու ապրանքին (ու-
տեղեղէն), իսկոյն դադանակի մի հարուածով գե-
տին վայր կը գործեն կամ թէ առաջուց նախա-
ղուշացնելով կասն. «ձեռք մի տուր, ձեռքերդ
կեղտոտ է»: Իմ ներկայութեամբ մի օր մի թուրք
չերիփի մի հարուածով պատառեց մի հայի զլուխ:

Թուրքը թէ՛ չափազանց ժառանգ է, և թէ՛ վերին աստիճանի վառ ապրողը, հարուստ թուրքերը սալբում են նոյն նահապետական շինութիւններին մէջ, որոնց ստացել են իրանց պապերից իբրեւ ժառանգութիւն: Առհասարակ, սակաւ բացառութեամբ, բոլորն էլ նոյն հին նահապետական շրջերն են հագնուում. օրինակ, ասիական մի զոգ մաշիկը կամ դորբանդին, մի մորթէ դտակը, մի ալբէ մէջք կապօցը, և տարվայ բոլոր եղանակներին համար միշտ մի և նոյն արան հագնում են մի քանի տարիներէ: Նրանց ոչ մի բանի մէջ մաղիք չափ փոփոխութիւն չէ մտնի, ոչ ուսուիլիքի, ոչ հագնիլիքի, ոչ տան կաշկարաւիլիքի, ոչ ապրուստի եղանակի, ոչ էլ բնաւորութեան մէջ, իսկ կանաչը հօ մի և նոյնն են մնացել, ինչ որ էին սրանից մի քանի հարիւր տարիներ առաջ փաթաթված են զանազան գոյնի չիլի սաւան

8 h 14

ԿԻՆ ԱՏԱՄԵՆԱԲՈՅԺ Մ. Բ. ՀԷԶՈՒԲԵԱՆ

ԳՕԶՈՍ ՏԷՐ-ԱՍՍՏՈՒՐԵԱՆՑ

፲ ፶ ፮ ፯ ፲ ፻ ሀ

4-10

ԱՄԲՈՒՆԿԱԿԱ ԲԱՅԱՆՔ ՀԻՒՍՈՒԱԾՔ

UU.FU.S04 18

10-20

2-16 (width 10 to 25)

НОВЫЕ НОМЕРЫ

THE

ВЪ ТИФЛИСѢ
въ центрѣ города, на Головинскомъ
проспектѣ. Изящно и чисто меблирован-
ные номера отъ 60 коп. до 5 руб.
въ сутки: помѣщанно богатая ванная

ПИЩА СВѢЖАЯ И ВКУСНАЯ.

36—6

8
n
u
w
z
r
v

”הנה”

ԱՊՐԷԼԻՍՏԻՆ

Բաղադրվել է լեւորուհու՝ Ղուկասի Գրիգորյանի օգնությամբ 1906 թ. մարտի 5-ին Երևանի քաղաքում։

განმარტებული

Shomuz a ndmp dldqundubndqth

BATEAUX A VAPEUR FRANCAIS N. PAQUET ET COM.
ՖԻԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱԻԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
Ն. ՊԱԿԵ ԵՒ ԸՆԿ.

4—6 (L. 2.)

ՊԲԽ ԽՈՏԻ ՀԱՄԱՐ

Նմանապես բուրդի, բամբակի, կանեփի համար և այլն Ռուսաստանում յայտնի է **ԼԻՊՉԱՐՏ** և ընկ. գործարանից, ուղարկված է վաճառման համար յառկապես Կոփ-կասում։ Այդ պրէսի տակ սեղմված խոտից մի վագոնի մէջ մտնում է 600 պուդ։ Կա-րելի է օրական աւելի քան 1000—1300 պուդ այդ պրէսի տակ զցել։ Պրէսը կարելի է տունելի, կամ նրա մասին տեղեկութիւններ ստանալ՝ ԷԼՄԻԱՄԵՆՈՒՄ (Երևանեան ինքնահա-գործ), Լ. Գ. Խան-Աղեանի մօտ։ Նամակով պատասխան ստանալու համար, պէտք է ուղարկել պատասխան 7 կոպէկանոց մարկա։ Հասցէն. Эчмiадзинь (Эрив. губ.) Л. Е. Ханъ-Аговъ.

2—2